

Yezidilerde Sünnet Merasimi ve Kirveliğın Birlikte Yaşama Kültüründeki Yeri: Midyat Örneğı*

The Place of Circumcision Ceremony and Spiritual Brotherhood in
the Culture of Coexistence among the Yazidis: The Case of Midyat

Yunus İBRAHİMOĞLU**

Öz

Farklı din ile kültürlerin etkisine açık olan ve daha çok şifahi bilginin hâkim olduğu Midyat Yezidilerinin, bölgedeki diğeri din ve inanca sahip topluluklarla iletişim ve etkileşimleri, aydınlatılmaya muhtaç konulardandır. Bu bağlamda Mardin coğrafyasının dini mozaiklerinden ve Midyat ilçesiyle köylerinde yaşayan Yezidilerin, diğeri Müslüman gruplarla geliştirdikleri “Sünnet Merasimi ve Kirvelik” uygulamaları, gözlem ve mülakat tekniğine başvuru olarak incelenmiştir. Görüşmeler, bir dönem Avrupa ülkelerinde yaşayıp geri dönen ve artık inşa ettikleri köylerinde ikamet eden Yezidilerle yapılmıştır. Bunlar, yerleşim yerlerine kalıcı olarak yerleşip belli bir yaşın üzerinde olan ve

Abstract

The communication and interactions of the Midyat Yazidis, who are open to the influence of different religions and cultures and are predominantly guided by oral tradition, with other communities in the region with different religions and beliefs, are subjects in need of elucidation. In this context, the “Circumcision Ceremony and Spiritual Brotherhood” practices developed by the Yazidis living in Midyat district and villages, with other Muslim groups, have been examined using observation and interview techniques. The interviews were conducted with Yazidis who had lived in European countries for a period and returned, now residing in the villages they had built. These individuals are permanent residents in

* Bu araştırma, 5-7 Ekim 2023 tarihinde Kırıkkale Üniversitesi tarafından gerçekteşirilen 2.Uluslararası İslam Medeniyetinde Birlikte Yaşama Tecrübesi Sempozyumu'nda özeti sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş ve geliştirilmiş halidir.

** Yunus İBRAHİMOĞLU, Doktor Öğretim Üyesi, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri İslam Mezhepleri Tarihi, Şırnak, Türkiye, yunus.ibrahimoglu@sirnak.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5949-615X>

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
04.04.2024	23.06.2024	30.06.2024
DOI	10.18403/emakalat.1465238	

Yezidi inancında herhangi bir değişimin olmadığı üyelerdir. Yezidi toplumunda önemli dini uygulamalardan sayılan sünnet, öteki gruplarla olan birlikteliklerinde mühim bir işleve sahip bir tür etkileşim aracına dönüştürülmüştür. Öyle ki Midyat bölgesinde yaşayan Yezidiler arasında kutsal olduğuna inanılan sünnet ve beraberinde getirmiş olduğu kirvelik müessesinin zamanla aileler arasında dostane ilişkilerin kurulmasının yanı sıra iki önemli işlevinin daha olduğu sonucuna varılmıştır. Burada etkili olan faktörler ise bir Yezidinın ancak bir Yezidi ile evlenebilmesi kaidesinden hareketle Yezidilerin diğer gruplarla olabilecek evliliğini engelleme çabası ve ölümün dinle kurulan bağlantısı olmuştur. Böylece kirvelik bir yandan stratejik ittifaklar kalkını olarak kullanılmış diğer yandan da dini ritüel sayılan ölünün doğduğu topraklarda defnedilmesi sorumluluğunun yerine getirebilmesi için tercih edilen alternatif yol olarak işletilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Yezidi, Birlikte Yaşama Kültürü, Sünnet Merasimi, Kirvelik.

their settlements, over a certain age, and members who have not change Yazidi belief. The circumcision considered an important religious practice in Yazidi society, has been transformed into a significant tool for interaction with other groups. So much so that among the Yazidis living in the Midyat region, it has been concluded that circumcision, considered sacred, and the institution of spiritual brotherhood it brings with it, serve not only to establish friendly relations between families but also have two other important functions. The effective factors here have been the effort of Yazidis to prevent marriages with other groups based on the principle that a Yazidi can only marry another Yazidi and the connection of death with religion. Thus, spiritual brotherhood has been used both as a shield for strategic alliances and as an alternative way to fulfill the responsibility of burying the deceased in the land where they were born, which is a religious ritual.

Keywords: History of Islamic Sects, Yazidi, Culture of Coexistence, Circumcision Ceremony, Spiritual Brotherhood.

Giriş

Kök olarak “alışmak, uyum sağlamak, bağ kurmak” gibi manalara gelen “ünsiyet”¹ sözcüğünün bir türevi olan insan, yaratılışından itibaren tek başına yaşamını idame ettiremeyen bir varlık olarak günümüze kadar gelmiştir. Tarih boyunca hayatını medeni ve toplumsal bir mevcudiyet olarak devam ettiren insan, toplum içerisinde yaşamış ve grup üyeleriyle beraber hareket halinde olmuştur. Bu bağlamda görüş bildiren meşhur İslam filozoflarından Fârâbî (ö. 339/950), yaratılışı gereği insanın, ancak bir topluluk içerisinde hayatını idame ettirebilecek siyasi ve sosyal bir canlı varlık olarak kabul

¹ Ebü Nasr İsmail b Hammad Cevheri, *es-Sıhah tacü'l-luga ve sıhahi'l-Arabıyye* (Beyrut: Dârü'l-İlmu'l-Melâyin, 1990), 1/904-906; Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab* (Kum: Edebi'l-Havza, 1405), 6/11-17.

edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.² Hanbelî âlimlerden İbn Teymiyye (ö. 622/1225) ise insanın tabiatı gereği sosyal bir varlık olduğunu ifade ederek kişinin hem bu dünyadaki hem de ahiretteki gerçek mutluluğunu diğer insanlarla olan işbirliğine ve karşılıklı yardımlaşmasına bağlamaktadır.³ Yine Allah'ın, insanı toplumsal bir varlık olarak yarattığını ifade eden İslam filozoflarından İbn Haldun (ö. 808/1406), kişinin hayatta kalabilmesini, diğer insanlarla olan işbirliğine ve onlarla geliştirmiş olduğu ilişkilere bağlamıştır.⁴

Tarihin her döneminde, insanın fitratı gereği sosyal bir varlık olduğu ve tek başına hayatını sürdürmeyeceği gerçeği üzerinde sıklıkla durulmuşsa da bu ilişkilerin salt aynı etnik veya aynı inançtan insanların oluşturduğu homojen birlikteliklerden ibaret olmadığına da dikkat çekilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde birçok farklı etnik grup ve inançtan insanın, aynı coğrafyayı paylaşmış ve birlikte yaşamış olması da bunu destekler niteliktedir. Birlikte yaşamının doğal bir neticesi olarak insanlar arasında olumlu ilişkiler kurulabildiği gibi olumsuz münasebetler de gelişebilmiştir. Buna bağlı olarak iyi ilişkiler, zengin kültürel mirasların gelecek kuşaklara bırakılmasını sağladığı gibi yaşanması hoş olmayan birliktelikler ise insanlar arasında çatlakların oluşmasına sebebiyet verebilmiştir.

Birden fazla muhtelif etnisiteyi bünyesinde barındıran Anadolu coğrafyası da her karışıyla zengin kültürel potansiyele sahip ender bölgelerden bir tanesidir. Öyle ki sayıları gün geçtikçe artan araştırmalar, Anadolu coğrafyasının, ne denli zengin kültürel kaynaklarla beslendiğini ve asırlarca süregelen kültürlerin harmanlanmasının neticesi olarak rengârenk bir medeniyetler mozaiğine sahip olduğunu göstermesi açısından büyük öneme arz etmektedir. Anadolu'nun sahip olduğu bu kültürel miras ve çeşitliliği aynı portrede sunan illerin başında ise farklı kültürlere çeşitli renkleriyle ev sahipliği yapan Mardin şehrini saymak yanlış olmayacaktır. Köklü bir tarihi serüvene sahip olan Mardin coğrafyası, tarih boyunca birden çok medeniyetin ve kültürün beşiği olmuştur. Bu özelliğini asırlarca korumayı başaran Mardin havzası, sahip olduğu çok kültürlü yapıyı günümüze ka-

² Ebu Nasr Muallim-i Sani Muhammed b. Muhammed b. Tarhan Fârâbî Fârâbî, *el-Medinetü'l-fazıla*, çev. Nafiz Danışman (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001), 79.

³ Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b Abdülhalim İbn Teymiyye, *Mecmuu fetava: Kitâbü'l-fikh* (Riyad: Matabiü'r-Riyad, 1383), 28/62.

⁴ Abdurrahman b. Muhammed İbn Haldûn İbn Haldûn, *Mukaddime*, çev. Halil Kendir (İstanbul: Yeni Şafak Yayınları, 2004), 75.

dar ulaştırabilen nadir bölgelerin başında gelmektedir. Nitekim tarihi, arkeolojisi, etnografik ve ayakta duran mimarisiyle zaman yolculuğu izlenimi veren Venedik ve Kudüs'ten sonra bir bütün halinde kültürel miras olarak kabul edilen dünyanın yaşanır üç sit kentinden bir tanesi de Mardin'dir.⁵

İlk dönem İslam ordularının fetihlerinden beri Anadolu'ya açılan bir kapı özelliğine sahip olan Mardin ve çevresi farklı etnik ve inançtan grupların birlikte yaşayabildiği bölgelerden olmuştur. Nitekim Artuklu, Selçuklu, Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü bir bölge olması da bunu destekler mahiyettedir. Ancak birden fazla devletin egemenliği altına girmesine rağmen kaynaklardan elde ettiğimiz verilere göre, hiçbir dönemde hâkim durumunda olan güç, mevcut kültürel zenginliği görmezden gelmemiş ve herhangi bir baskıya maruz bırakmamıştır.⁶ Hatta günümüzde dahi Mardin'in Midyat ilçesinde Hristiyanlık, İslamiyet, Yezidilik gibi dini inançların yanı sıra Kürtler, Araplar, Süryaniler, Türkler, Ermeniler, Kareçiler ve Mıtırabilen gibi farklı etnik gruplar birlikte iç içe yaşamaktadır.⁷ Esasında söz konusu bölgenin sahip olduğu bu çok kültürlü ve renkli sosyal hayat, bünyesinde barındırdığı çeşitli inanç ve dinlerin aynı zaman diliminde birlikte yaşamanın yansımaları olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla pek çok medeniyete yapmış olduğu ev sahipliğinin bir neticesi olarak tarihi eserler ve çok kültürlülük müzesi şehrine dönüşen Mardin ve ilçeleri, stratejik konum ve kültürel zenginlik bakımından Mezopotamya geleneklerinin yaşayan mümessili mesabesinde olduğu açıktır.

Kadim bir geçmişe sahip olduğu bilenen Mardin'in Midyat ilçesinde, diğer dinsel ve etnik topluluklarla beraber yaşamlarını idame

⁵ Elif Gündüz, *Tarihi Kentin Çevresel Kapasite Yöntemi İle Korunması Mardin Örneği* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011), 80. Ayrıca Mardin'in tarihi ile alakalı geniş bilgi için bk. Vehbi Aydemir, *Çok Kültürlü Kent Örneğinde Mardin: Sosyolojik Bir Değerlendirme* (Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2021), 53-60; Fethi Nas, *Türkiye'de Topluluklar Sosyolojisi: Midyat Örneği (Süryaniler, Yezidiler, Araplar ve Kürtler)* (Muğla: Muğla Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2003), 82-93.

⁶ Detaylı bilgi için bk. Hasan Şimeysani, *Medinetu Mardin mine'l-fethi'l-Arabi ila sene 1515/921h.* (Beyrut: Alemlü'l-Kütüb, 1987), 217; Abdulkâdir Osmân Hasan İsmâil, *el-Muhallemiyye* (Beyrut, 2004), 354-358; İbrahim Yılmaz, "Kültürel Zenginlik Bakımından Mardin", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/1 (2009), 53-54.

⁷ Midyat'ta yaşayan etnik gruplarla alakalı geniş bilgi için bk. Nas, *Türkiye'de Topluluklar Sosyolojisi: Midyat Örneği (Süryaniler, Yezidiler, Araplar ve Kürtler)*, 83-89.

ettiren gruplardan bir tanesi de Yezidilerdir. Yüzyıllar boyunca İslam dünyasının dikkatini çeken dini topluluklarından birisi olan Yezidilerin, tevhid inancına sahip olmalarına rağmen hem Melek Tavus hakkındaki düşünceleri hem Adeviyye tarikatının kurucusu kabul edilen Adi b. Müsâfir (ö. 557/1162)'in türbesi merkezli geliştirdikleri dinî bir inanç gibi benimsenen alışkanlıkları, araştırmacıların tartışılan konuları arasında olmuştur.⁸ Buldukları bölgedeki hâkim din ile kültürlerin etkisine de açık oldukları anlaşılan ve daha çok şifahî bilginin hâkim olduğu Midyat Yezidilerinin, bölgedeki diğer farklı din ve inançlardan olan topluluklarla iletişim ve etkileşimleri, aydınlatılması gereken önemli konular arasında yerini almıştır.

Nitekim asırlardır bu coğrafyada yaşam süren Yezidilerin, toplumda “şeytana tapanlar” olarak bilinmeleri, farklı toplulukların baskısına ve tepkisine sebebiyet vermiştir. Söz konusu durum 1960'lardan itibaren daha çok bireysel, 1980'lerden sonra da toplu göçlerin yaşanmasıyla neticelenmiştir. Daha çok Avrupa ülkelerine olan bu göçler, başta Almanya olmak üzere Belçika, Fransa ve Hollanda gibi devletlere gerçekleşmiştir. Gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda yaşanan göçlerin asıl sebebin ne olduğu sorusuna ağırlıklı olarak dinî inancın dolaylı yaşanan baskılar dile getirilmiştir. İnançlarından ötürü kendilerine alışveriş esnasında farklı tarifelerin uygulandığı, hastaneye gittiklerinde bazı doktorların muayene etmek istemediği, çocuklarının okullarda akran baskısına maruz kaldığı gibi sorunlar aktarılmıştır. Buna da asıl sebep olan durumun ise bir Müslümanın, Yezidi olan yedi kişiyi öldürdüğünde cennete gireceği söylentisinin toplumda yayılmış olması olarak ifade edilmiştir. Devamında neden bu baskılara rağmen daha önce göç edilmediği şeklinde yöneltilen soru, o zamana kadar Avrupa ülkelerine giden yolların kapalı ve gidişlerin çok zor olması olarak cevaplandırılmıştır. Göç için alternatifler arasında sayılan Suriye ve Irak'a ise çoğunluğu Müslüman nüfusa sahip olan bu ülkelerde de yaşadıkları yerdeki muameleden çok farklı bir durum olmadığından buralar da tercih edilmemiştir. Ancak

⁸ Detaylı bilgi için bk. Ahmet Turan, “Yezidiliğin Aslı, Kurucusu ve Tarihçesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1989), 46; Zehra Işık, *Yezidilik Teolojisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008), 21; Metin Bozan, “Yezidiler’de Şeyh Adi b. Müsafir Algısı”, *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu (14-16 Mayıs 2010)* (Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010), 880-881; Metin Bozan, “Şeyh ‘Adi’siz Yezidilik: Yezidilerin ‘Adi b. Müsafir Algısında Yaşanan Farklılaşmalar”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53/2 (2012), 28-30; Metin Bozan, *ŞEYH ‘ADİ BİN MÜSÂFİR - Hayatı, Menkıbevi Kişiliği ve Yezidi İnançındaki Yeri-* (İstanbul: Nübihar, 2012), 93-128.

1960'lı yıllardan sonra özellikle bazı Avrupa ülkelerinin işçi statüsünde kapılarını açmasıyla birlikte inançlarını daha rahat yaşayabilecekleri fikrinin hâsıl olmasıyla göçlerin yoğun olarak bu ülkelere yapıldığı aktarılmıştır.⁹ Ancak burada söz konusu durumun yaşanmasında sadece dini baskıların etkili olmadığı aynı zamanda ekonomik şartların da belirleyici olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla bu göçlerin yoğun olarak bu tarihlere tekabül etmesi önceliklerden farklı baskı durumlarının ortaya çıkmasından değil göç edebilecek ülke alternatif kanallarının oluşmasından denebilir.

2000'li yıllara kadar devam eden toplu göçler, Yezidilere ait birçok köyün boşalmasıyla sonuçlanmıştır.¹⁰ Yaklaşık 40 yıl boyunca gerek siyasi ve ekonomik gerek dini inançtan ötürü Avrupa ülkelerine göç veren Yezidiler, 2000 senesinden sonra Türkiye'ye geri dönmeye başlamışlardır. Avrupa'nın farklı yerlerinde yaşayan Yezidilerin yapmış oldukları bu ilk dönüşler, daha çok geride bıraktıkları köylerini ziyaret etme düzeyinde kalmıştır. Sonraki süreçte ise birçok Yezidi aile, köylerine dönüş yaparak evlerini yeniden inşa edip tamamen yerleşmeye başlamıştır. Ancak böylesi durumların yaşanmasında, Yezidilerin şifahi bir kültür geleneğiyle inançlarını yaşamaları ve yazılı kaynakların eksikliğinden ötürü onlara ait değerlerin yanlış ve yetersiz bilinip bu doğrultuda gerçekleştirilen aktarımların gerçek dışı bir algının oluşmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

Günümüzde yukarıda zikredilen ülkeler haricinde daha çok Irak'ın Şengal (Sincar) Dağları ve çevresinde yaşayan Yezidilerden¹¹ Türkiye'de kalıp doğdukları toprakları terk etmek istemeyenler Mardin, Batman, Urfa ve Siirt bölgelerinde hayatlarını idame ettirmektedir.¹² Genellikle doğu illerinde yaşadıkları gözlemlenen Yezidilerin Mardin ilinde bulunanları ise ağırlıklı olarak Midyat ilçesi ve bağlı köylerini tercih etmişlerdir.¹³ Geçmişte yaşanan birtakım olumsuz-

⁹ K.1, K.2, K. 3,K.4, K.6, K.7, K.8, K.12, K13, K18, K19, K22, K23.

¹⁰ Detaylı bilgi için bk. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi" (Erişim 15 Eylül 2023)

¹¹ Roger Lescot, *Yezidiler: Din Tarih ve Toplumsal Hayat Cebel Sincar ve Suriye Yezidileri*, çev. Ayşe Meral (İstanbul: Avesta, 2014), 126.

¹² Seda Yalman, "Mardin/Midyat Bölgesindeki Yezidilerde İbadet ve Müzik (Sema Müziği Örneklerinin Analizi)", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/1 (2023), 277.

¹³ Midyat ve çevresindeki Yezidiler ile alakalı detaylı bilgi için bk. Yunus İbrahimoglu, *Midyat-İdil Yezidileri –Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla-*, (Ankara: Eski-yeni Yayınları, 2023).

luklara rağmen araştırmaya konu olan Yezidilerin, bilhassa Müslümanlarla aynı bölgede yaşamaları ve bunun beraberinde getirmiş olduğu sosyal ve ekonomik ilişkiler, onların Müslüman toplumu ile olan etkileşim sürecinin devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Buradan hareketle de çalışmamızda, Midyat ve çevresinde yaşayan Yezidilerin Müslümanlarla devam eden münasebetleri ve bunların mahiyeti üzerinde durulmuştur. Anadolu'nun çok kültürlülük özelliğiyle alakalı olarak mercek altına aldığımız bu saha araştırmasında, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sınırları içerisinde bulunan Mardin şehrinin Midyat ilçesi ve köylerindeki Yezidilerin birlikte yaşama kültürü bağlamında Müslümanlarla olan ilişkileri, iki grup arasındaki "Sünnet Merasimi ve Kirvelik" uygulamaları üzerinden değerlendirilmiştir.

Bu doğrultuda Midyat ilçesinde ikamet eden Yezidilere ait yerleşim yerlerine ziyaretler gerçekleştirilmiş, Yezidi ile Müslüman kimliğine sahip kişilerle görüşmeler yapılmış ve çalışmanın amacına ulaşmaya gayret gösterilmiştir. Bu maksatla görüşme ve katılımcı gözlem teknikleri, en çok tercih edilen yöntemlerden olmuştur. Görüşmeler ağırlıklı olarak yaşları 20 ile 70 arasında değişen katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Oldukça kapalı bir toplum yapısına sahip olduklarını birçok yerde hissettiren Midyat Yezidilerinin, genellikle görüşme yapmak istememelerinden dolayı katılımcı sayımız 23 kişi ile sınırlı kalmıştır. Eğitim seviyeleri farklılık gösteren Midyat Yezidilerinden toplamda 18 erkek ve 5 kadın ile görüşme yapılmıştır. Katılımcıların bir tanesi şeyh, biri pir, geri kalanı ise mürit statüsünde olduğunu ifade etmiştir. Burada erkeklerin sayıca fazla olması kirvelik belirlenmesinde erkeğin daha aktif bir rol almasından kaynaklanmaktadır. Bununla beraber derinlemesine mülakatın gerçekleştirildiği araştırmamızda görüşmeler, objektiflikten taviz verilmeden daha sağlıklı olabileceği düşüncesinden hareketle kendilerini rahat ifade edebildikleri Kürtçe dilinde yapılmıştır. Tarafımızca yapılan çeviride anlatımların özgünlüğünü koruyabilmesi adına ifadeler olduğu gibi aktarılmıştır. Çalışmamızın sonunda mülakat ve gözlemlere ait görseller paylaşılmıştır. Ancak ev ortamında erkek çocuğuna uygulanan işlemin esasında hastane ortamında yapılması gerektiğinden o anlara ilişkin fotoğraf çekilmesine müsaade edilmemiştir.

Katılımcılara ait bilgiler, liste halinde ekler kısmında verilmiştir. Ancak katılımcı listesinin etik kurallara uygunluğu göz önünde bulundurularak isimlerin kodlanması yöntemine başvurulmuştur. Burada rakamlardan yararlanılarak katılımcılar "Katılımcı 1" örneğinde olduğu üzere sıralanmıştır. Dipnot kısmında "Katılımcı" ifadesi kısaltılarak "K.1" şeklinde gösterilmiş ve çalışmanın tüm aşamalarında

araştırma ve yayın etik kurallarına titizlikle riayet edilmiştir. Bu bağlamda başta kalabalık bir nüfusa sahip olan Çayırılı (Kefnas) olmak üzere Oyuklu (Taxa), Yenice (Xarabya) ve Güven (Bacine) köyleri¹⁴ araştırma kapsamına alınmıştır.

1. Yezidilerde Sünnet Merasimi

Köken olarak Arapça bir sözcük olan sünnet, konumuz itibariyle Arapça dilindeki “hıtan” kelimesiyle karşılık bulan ve erkek çocuğun cinsiyet uzvundaki fazla derinin alınması işlemine verilen isimdir.¹⁵ Birçok toplumda izlerine rastladığımız sünnet,¹⁶ Müslümanlar arasında da Peygamberin yapılmasını tavsiye ettiği dinî bir ritüel olarak uygulanmıştır. Ayrıca sağlık açısından da önemli bir yere sahip olan bu cerrahi girişim, hastalık önleyici ve tedavi edici taraflarıyla modern tıpta da yerini almıştır.¹⁷ İslam tarihi araştırmalarından elde edilen verilere göre ise Hz. İbrahim’e kadar uzatılan ve birçok inançta önemli bir yere sahip olan sünnet¹⁸, Yezidi inancında da önemsenen dinî törenler arasında kabul edilmektedir. Yezidilerin, Hz. İbrahim’in uygulaması olarak kabul ettikleri sünnetin uygulanması ile alakalı belirlenmiş bir yaş aralığı bulunmamaktadır. Bununla beraber erken yaşta yapılmasının daha faziletli olduğuna inanılmaktadır. Bu bağlamda Yezidi inancına göre doğan erkek ocuk, imkânlar dâhilinde kutsal mekân kabul ettikleri Laleş’te veya kendi evinde şeyhi veya

¹⁴ Araştırma kapsamındaki köylerle alakalı geniş bilgi için bk. şeyma Deniz, *Sosyokültürel ve Dinî Boyutlarıyla Midyat Yezidileri* (şırnak: şırnak Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2023), 37-44.

¹⁵ Ebü’l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensâri İbn Manzur, *Lisanü’l-Arab* (Kum: Edebi’l-Havza, 1405), 13/106-107; Nebi Bozkurt, *İslamda İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi.*, ed. İbrahim Kafi Dönmez (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), 2006), 4/1842.

¹⁶ Sünnetin diğer toplumlardaki geniş bilgisi için bk. Aynur Eryiğit Bader, “Sünnet Olma ve Kadın Sünneti”, *Eskiyeni: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi* 37 (2018), 81-107.

¹⁷ Hakan Hadi Kadioğlu vd., “Dinî ve Tıbbi Açıdan Sünnet”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2006), 1-16; “Sünnet”, *AnaBritannica: Genel Kültür Ansiklopedisi* (İstanbul: Ana Yayıncılık, 1994), 29/15; Hakan Hadi Kadioğlu vd., “Dinî ve Tıbbi Açıdan Sünnet”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2006), 1-16; Bedir Murtaza, “Sünnet, Fıtrat ve Temizlik: İslam’da Sünnet Olmanın Hükümüne İlişkin Bir Değerlendirme”, *Tıbbi, Dinî, Hukuki ve Etik Açıdan Bedene Yapılan Müdahaleler*, ed. Hakan Ertin (İstanbul: İsar Yayınları, 2020), 248-260.

¹⁸ Sünnet ile alakalı detaylı bilgi için bk. Orhan Türkdoğan, “Türklerde Kirvelik ve Sünnet Geleneği”, *Türk Kültür Araştırmaları Yıllığı* III-VI (1969 1966), 197-199; İbrahimioğlu, *Midyat-İdil Yezidileri –Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla-*, 91-94.

Piri tarafından vaftiz edilmelidir.¹⁹ Vaftiz edildikten bir hafta sonra ise yine vaftiz görevini icra eden din adamı tarafından sünneti gerçekleştirilir. Söz konusu merasim için önceden hazırlıklar yapılır ve davet edilen misafirlere büyük ziyafetler verilir.²⁰

Yezîdilerin ısrarla üzerinde durdukları bir konu olan sünnet merasimi, yerine getirilmesi gereken mühim bir vazifedir. Nitekim onlara göre sünnet olmadan ölen bir Yezîdi mutlak surette sünneti gerçekleştirildikten sonra defin işlemlerine geçilmelidir.²¹ Söz konusu dinî ayın Midyat Yezîdileri tarafında da önemle uygulanmaktadır. Ancak Midyat yöresindeki Yezîdiler, mürit sınıfından oldukları için şeyh veya pire ihtiyaç halinde genellikle komşu ilçeleri olan Nusaybin'de ikamet eden din adamlarına müracaat etmektedirler.

Sünnetin farzıyeti noktasında diğer Yezîdiler ile aynı hassasiyete sahip olan Midyat Yezîdileri arasında sünnet için belirlenmiş bir yaş sınırı bulunmamaktadır. Ancak yine de doğan bebeğin en kısa zamanda yani 2-3 yaşlarında sünnet edilmesinin daha uygun olduğu ve genellikle bu yaş aralığında sünnet edildiği paylaşılmıştır.²² Çünkü onlara göre gerçek manada temizliğin sağlanması sadece sünnet ile mümkündür. Midyat Yezîdileri arasında önemli bir dinî vecibe olarak kabul edilen sünnet merasiminin zamanı tayin edildikten sonra aile kendisine yakın bulduğu Müslüman veya Hristiyan gruplardan bir aile seçerek kendileriyle kirve olması için teklif götürmektedir. Aktarıldığı üzere bu öneri için herhangi bir şart olmamakla beraber belirleyici olan tek etkenin karşılıklı güven olduğu noktası üzerinde durulmuştur. Maddi veya makam olarak stratejik bir güce sahip olan Müslüman ailelerin daha çok tercih edildiği fikrine ise karşı çıkılmıştır. Bununla beraber kirve olarak seçilen ailelerin toplumda belli bir konuma ve güce sahip olması esasında kirve olan aileden destek ve himaye beklentisinin olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

¹⁹ Yezîdilerde vaftiz, çocuğun ailesiyle beraber Laleş'e gidip orada bulunan Kaniya Sippi adı verilen Beyaz Çeş me'nin kutsal suyuyla yapılır. Detaylı bilgi için bk. Yunus İbrahimoğlu, *Midyat-İdil Yezîdiliği -Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla-* (Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2023), 89-91.

²⁰ Ahmet Taşğın, *Yezîdiler* (Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2005), 27-28.

²¹ Ahmet Taşğın, "Geri Dönüş: Yezîdilerde Ölüm", *Türk Dünyası Araştırmaları* 154 (2005), 5; Davut Okçu, *Yezîdilik ve Yezîdiler* (Konya: Tablet Kitabevi, 2007), 84; Yusuf Öz, *Mardin Yezîdileri, İnanç, Sosyal Hayat ve Coğrafi Dağılım* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2007), 75; Süleyman Sarıtoy, *Yezîdilerde Dini İnanç, İbadet ve Sosyo-Kültürel Hayat* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2014), 71.

²² K.5, K.11, K.14, K.21.

Kirve aile seçiminin akabinde sünnet olacak çocuğun ailesi, başta ikamet ettiği köylü ahalisi olmak üzere çevre yerleşim yerlerinde bulunan akrabalarına ve kirve olacak aileye haber göndermektedir. Belirlenen günde bütün köylüler, davetliler ve kirve aile toplanmaktadır. Sünnet olacak çocuk hazırlanır ve o esnada orada hazır bulunan şeyh veya pirin yüksek sesle etmiş olduğu genel dualar eşliğinde kirve olacak erkeğin kucagında sünnet işlemi gerçekleştirilmektedir. Son dönemlerde sünnet işlemini artık şeyh veya pirlerin değil bu işlemi bilen bir Yezidin gerçekleştirdiği ifade edilmiştir. Bunun da olmaması halinde Siirt'in Tillo ilçesinden gelen ve kendisini şeyh olarak tanıtan bir Müslüman tarafından da söz konusu işlemin gerçekleştirildiği de aktarılmıştır. Bu şeyh dedikleri şahıstan böyle bir hizmeti de daha önce kendisiyle kirvelik yoluyla kurmuş oldukları bağ üzerinden kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Sünnet işlemi sona erdikten sonra ailenin maddi durumuna göre çeşitli yemeklerin yapıldığı bir ziyafet verilmektedir. Yemekten sonra kadın ve erkek davetliler davul ile müzik eşlinde başta halay olmak üzere çeşitli oyunlar oynanmaktadır. Sonrasında ise sünnet olan çocuğa çeşitli hediyeler takdim edilmekte ve merasim sona ermektedir.²³

Midyat Yezidileri arasında yaygın olan sünnet merasimi, aynı coğrafyada birlikte yaşadıkları diğer gruplar arasında da mevcuttur. Bölgede yaşayan diğer Müslüman topluluklar arasında da kabul gören sünnet merasiminin, Yezidilerde uygulanan ritüellerden belirgin bir farklılığı bulunmamaktadır. Nitekim diğer gruplar arasında da söz konusu merasim gerçekleştirildiğinde din adamı bulunmakta, dualar edilmekte, yemek ziyafetleri yapılmakta, müzikler eşliğinde eğlenceler gerçekleştirilmektedir.²⁴ Dolayısıyla söz konusu mıntıkada yaşayan gruplar arasında önemsenerek uygulanmakta olan sünnet merasiminin işleyişinde önemli bir değişikliğin olduğunu söylemek güçtür. Bununla beraber aynı kültürü paylaşan toplulukların başta sünnet merasimi ve kirvelik olmak üzere pek çok konuda birbirilerinden etkilendikleri ve karşılıklı bir etkileşim içerisinde oldukları gözlemlenmiştir.

²³ K.1, K.2, K.4, K.7, K.8, K.12, K13.

²⁴ Erdal Yıldırım, "Tunceli Alevilerinde Sünnet ve Kirvelik Geleneği Uygulamaları", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2011), 87; Emrah Tunç, *Sivas'ta Sünnet Merasimleri ve Kirvelik Kurumu* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2012), 143-158.

2. Yezîdilerde Kirvelik Müessesesi

Yezîdi toplumunun dini esasları arasında sayılan sünnet, aileler arasında birliği, dayanışmayı, yardımlaşmayı sağlayan ve sünnetle fonksiyonel bağlantısı olan kirvelik kurumunu da beraberinde getirmiştir. Irak Yezîdileri arasında “karif”, Türkiye’deki Yezîdiler arasında ise “kirvelik” olan bilinen bu müessese, sünneti gerçekleştirecek olan erkek çocuğunu sünnet esnasında kucağında tutan kişiye verilen isimdir.²⁵ Öyle ki kültürler arası etkileşimin çok yoğun olduğu bu bölgede yaşayan Müslümanlar arasında da şahit olunan bir durum haline gelmiştir.²⁶

Diğer Yezîdilerde olduğu gibi Midyat Yezîdilerinde de kirvelik olayına ve kirvelik bağına önem atfedilmektedir. Bu sayede kirve olarak seçilen aile ile sıkı bir dostluk ve yakınlığın ilk adımı atılmış olur. Ancak önceleri iki Yezîdi aile arasında gerçekleştirilen bu uygulama zamanla bölgedeki Yezîdilerin sayılarının azalmasıyla yerini Müslüman ailelerle yapılan bir merasime bırakmıştır. Böylece Yezîdi ile Müslüman arasında kirvelik üzerinden kurulan bu bağ ile bir tür kan kardeşliği sağlanmış olur.²⁷ Karşılıklı yardımlaşma esasına dayanan bu kirvelik ilişkileri ise ömür boyu sürmektedir.

Yezîdi inancındaki sünnet geleneğini diğer dinlerdeki uygulamalardan ayıran tek farkı, sünnetin beraberinde getirmiş olduğu kirvelik anlayışı ve bunun neticeleridir.²⁸ Nitekim aynı coğrafyada yaşayan Müslüman gruplar arasında da var olan sünnet ve kirvelik, aileler arasında evliliği yasaklayıcı bir hükmü bulunmamasına rağmen Yezîdilerde kirvelik beraberinde, sünnet olan çocuğun ailesi ile kirve olarak seçilen aile²⁹ arasında yedi kuşak boyunca kız alıp verme yaşağını getirmektedir.³⁰ Bununla beraber söz konusu yasak sadece

²⁵ Kirve kelimesinin kaynağı ile ilgili detaylı bilgi için bk. Orhan Türkoğan, “Türklerde Kirvelik ve Sünnet Geleneği”, 202-203.

²⁶ Fevzi Rençber, *Hakk Muhammed Ali Aşkî -Adıyaman Alevîleri-* (Ankara: Gece Kitaphı, 2014), 189-190; Fevzi Rençber, “Silopi’deki Medrese Âlimlerinin Bölgedeki Gayrimüslimlerle Münasebetleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Üç Ülkenin Kavşağında: Uluslararası Silopi Sempozyumu, 26-28 Ekim 2018*, 2018, 503-517.

²⁷ Erol Sever, *Yezîdilik ve Yezîdilerin Kökeni* (İstanbul: Berfin Yayınları, 1993), 73.

²⁸ Ahmet Turan, “Yezîdilerin Toplumsal Yaşayışları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1991), 70.

²⁹ Midyat bölgesinde bu aile için “Kiriv” ismi de kullanılmaktadır.

³⁰ Buna benzer uygulamalar Anadolu Alevileri arasında da bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bk. Yıldırım, “Tunceli Alevilerinde Sünnet ve Kirvelik Geleneği

sünnet olan çocukla sınırlı kalmamakta iki ailenin tüm çocuklarını kapsamaktadır. Bu bilinçle hareket eden Yezidiler, aynı kast içerisindeki kişilerin evliliğine engel olmamak için genellikle başka bir kasttan veya beraber aynı bölgede yaşadıkları farklı dinden birini kirve olarak seçerler.³¹ Çünkü sahip oldukları inanca göre bireyler ancak aynı kasttan olmak üzere sadece Yezidi biriyle evlenebilir ve bu durum hem erkek hem de kadın için geçerlidir.

3. Sünnet Merasimi ve Kirvelik Müessesinin Toplumsal İşlevleri

Sünnetle beraber kazanılmış olan kirvelik, Midyat Yezidi topluluğu arasında da önemsenen bir statüdür. Burada kirve olarak seçilen kişi özellikle din sınıfından biri olabileceği gibi beraber aynı bölgede yaşadıkları iyi niyetli ve güvenilir bir Müslüman, Yahudi veya Hristiyan da olabilir. Çünkü dinî bir makam olarak kabul edilen kirvelik ile iki ailenin birinci dereceden kardeş olduğuna inanılır. Böylece kirve olan aileler arasında evlilik ortadan kalkar ve bunlar artık geniş bir ailenin iki çekirdek ailesi kabul edilir.³² Bununla beraber Midyat Yezidilerinin kirve olarak Yezidi birini değil de başka bir dine mensup güvenilir birini kirve olarak tercih ettikleri ifade edilmiştir.³³

Yine Midyat Yezidilerinin diğer Yezidilerde olduğu üzere farklı dinlere mensup kişilerle evliliğin yasak olduğu kaidesine sıkı sıkıya bağlı oldukları gözlemlenmiştir.³⁴ Ancak burada gözlerden kaçmayan bir başka husus, kirvelik salt yardımlaşma ve ailelerin birbirlerine destek olma arzusuyla oluşturulmadığıdır. Nitekim kirvelik aileler arasında bilinen dostane ve yardımlaşma fonksiyonu konu kapsamında olmadığı için üzerinde fazla durulmamış ve ilgili çalışmalara işaret edilmiştir.³⁵ Burada özellikle mercek altına alınan, bu kurumun aileler arasında birlikteliği sağlayan ilişkilerin kurulmasının

Uygulamaları”, 89-91; Türkdoğan, “Türklerde Kirvelik ve Sünnet Geleneği”, 206; Rençber, *Hakk Muhammed Ali Aşk -Adıyaman Alevileri-*, 167.

³¹ Xelil Cindi Reşow - Philip G. Kreyenbreok, *Tanrı ve Şeyh Adi Kusursuzdur-Yezidi Tarihinden Kutsal Şiirler ve Dinsel Anlatılar-*, çev. İbrahim Bingöl (İstanbul: Avesta Yayınları, 2011), 36.

³² K. 5, K.13, K.14, K.19, K.20, K21, K.22, K.23.

³³ K.6, K.7, K.8, K.9.

³⁴ K.1, K.2, K.3, K. 5, K.7, K.10, K.12, K.13, K.18, K.20.

³⁵ Konuyla alakalı detaylı bilgi için bk. Öz, *Mardin Yezidileri, İnanç, Sosyal Hayat ve Coğrafi Dağılım*, 75-76; İbrahimioğlu, *Midyat-İdil Yezidiliği -Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla-*, 91-92; Mehmet Ali Aslan, *Tarihten Günümüze Yezidilik/Ézidilik ve Viranşehir Yezidiliği/Ézidiliği* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2019), 34-35.

yanı sıra var olan diğer iki önemli işlevidir. Bunlardan birincisi yaşadıkları bölgede sayıları azalan Yezidilerin, çocuklarının diğer dinlerden olan birisiyle evliliğine engel oluşturma gayretidir. Söz gelimi Yezidi olan birinin, Yezidi olmayan biriyle evlenmesine mani olmak için genellikle komşuları olan ve diğer dinlere mensup ailelerle kirvelik bağı oluşturularak evliliklerin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Nitekim yaptığımız görüşmelerde daha önce Müslüman veya Süryani erkeklerin Yezidi kızları kaçırarak onlarla evlendiği, buna engel olmak için de böyle bir yola başvurulduğu ifade edilmiştir.³⁶ Çünkü Yezidi olmayan biriyle evlenen bir kızın öldürülmesi gerektiğine ve bunu gerçekleştirmenin tüm Yezidilere farz olduğuna inanılmaktadır. Dolayısıyla istenmeyen olayların yaşanmaması adına kirvelik bağı diğer dinlere mensup kişilere karşı bir kalkan olarak kullanıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bilfiil bu yöntemi, Baba Şeyh dedikleri şeyhlerinin tavsiye ettiği ve bu doğrultuda aynı sınıf içerisindeki kirvelik bağı yasakladığı aktarılmıştır.³⁷

Midyat Yezidileri arasında sünnet merasimi yoluyla kurulan kirvelik bağı üzerinden Yezidilerin diğer gruplardan biriyle olabilecek evliliğe mani olma işlevi haricinde önemli bir fonksiyonu daha bulunmaktadır. Öyle ki yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre Midyat Yezidilerinde imkânlar dâhilinde bir Yezidinin doğduğu yerde gömülmesi dinî bir zorunluluktur³⁸ ve bunun sağlanması için ailesi hiçbir fedakârlıktan kaçmamalıdır. Bu bilince sahip olan Midyat Yezidileri, doğdukları bu topraklardan zorunlu olarak göç etmiş olsalar da ölümlerini bir zamanlar yaşadıkları köylerinde defnetmeye özen göstermişlerdir. Bu vecibeyi bölgede şartların en kötü olduğu ve Midyat'ta hiçbir Yezidinin olmadığı zamanlarda bile gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Midyat'ta bulunan bütün Yezidilerin göç ettiği dönemlerde ise bu uygulama sünnet yoluyla bağ kurulan kirvelik üzerinden yürütülmüştür. Böylece cenazeler orada yaşayan Müslüman veya Süryani kirve ailelere gönderilerek ölümlerinin doğduğu topraklarda gömülmesi sağlanmıştır.³⁹

Görüldüğü üzere Midyat bölgesinde yaşayan Yezidilerde kutsal olduğuna inanılan sünnetin ve beraberinde getirmiş olduğu kirvelik müessesesinin zamanla Yezidiler arasındaki bağlamından uzaklaş-

³⁶ K.3, K.4, K.7, K.9, K.11, K.12, K.13.

³⁷ K.5, K.6, K. 10, K.11, K.14, K.21, K.22, K.23.

³⁸ K.11, K.14, K.15, K. 18, K.19, K.22, K.23. Ayrıca bölgede yapılmış çalışmalarda da bunu destekleyici bilgiler mevcuttur. Bk. Öz, *Mardin Yezidileri, İnanç, Sosyal Hayat ve Coğrafi Dağılım*, 98.

³⁹ K.1, K.2, K.3, K. 5, K.6, K.7, K.10, K.12, K.13, K.18, K.20, K.21, K.22, K.23.

tiğı anlaşılmaktadır. Burada belirleyici olan faktör, birlikte yaşamanın getirmiş olduğu evlilik ve her canlı için kaçınılmaz olan ölümün din ile oluşturulan bağlantısıdır. Din üzerinden yüklenen manalarla kirvelik, bir yandan savunma kalkanı olarak diğer yandan da dinî uygulamalardan biri sayılan ölüyü gömme ritüelini yerine getirebilmede bir alternatif olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla Yezidi aileler arasında kirvelik bağı oluşturma temeline dayanan bu uygulama hem Müslüman ailelerin yakınlama aracı hem de Yezidi toplumunun iç dinamiklerini koruma amaçlı olarak iki yönlü işletilmiştir.

Sonuç

Anadolu toprakları üzerinde kültürel miras ve çeşitliliği aynı portrede sunan illerin başında gelen Mardin şehri, günümüzde dahi Hristiyanlık, İslamiyet, Yezidilik gibi dinî inançların yanı sıra Kürtler, Araplar, Süryaniler, Türkler, Ermeniler, Kareçiler ve Mırtıbler gibi farklı etnik ve dinî gruplara ev sahipliği yapmaktadır. Karşılıklı siyasi ve kültürel etkileşimin kaçınılmaz olduğu bu topluluklardan Yezidiler, asırlarca Müslümanlarla aynı coğrafyanın çeşitli bölgelerinde birlikte yaşamlarını idame ettirmişlerdir.

Müslümanlar ile dostane ilişkilerini, sünnet ve buna bağlı olarak geliştirdikleri kirvelik bağı üzerinden yürüttükleri anlaşılan Midyat Yezidilerinin, kirve olarak genellikle farklı inançlardan olan aileleri tercih ettikleri saptanmıştır. Kirve olarak seçilen aile çocuklarıyla evliliğin yasak olduğu kaidesine sıkı sıkıya bağlı oldukları anlaşılan Midyat Yezidilerinin, kirvelik müessesesini, salt yardımlama ve ailelerin birbirilerine destek olma amaçıyla oluşturulmadıkları anlaşılmıştır. Görüşmeler neticesinde bu kurumun, aileler arasında yakınlık ilişkilerin kurulmasının yanı sıra iki önemli işlevinin daha olduğu ortaya çıkmıştır.

Bunlardan birincisi yaşadıkları bölgede sayıları azalan Yezidilerin, çocuklarının diğer dinlerden olan biri ile evliliğine engel oluşturma gayretidir. Nitekim her ne kadar Yezidi inancına göre bir Yezidin ancak bir Yezidi birey ile evlenebilmesi mümkünse de bölgede yaşanan bazı Yezidi kızlarının kaçırılmak suretiyle farklı bir gruptan biriyle evlenmesi gibi olaylar, gruplar arasında huzursuzluğa sebebiyet vermiştir. Öyle ki daha önce yaşanmış benzer hadiselerin aktarılması ve bunlardan bazılarının ölümle bazılarının ise aileyi evlatlarını reddetmesiyle neticelendiği şeklinde ifade edilmesi de iddiamızı destekler mahiyettedir.

İkincisi ise doğdukları topraklardan uzakta olan Yezidilerin cenazelerini, kirve olarak seçtikleri bu aileler üzerinden doğduğu yere gömülmesini sağlama çabasıdır. Dolayısıyla din üzerinden yüklenen manalarla kirvelik, bir yandan savunma kalkanı olarak kullanılırken

diğer yandan dinî ritüel olarak kabul edilen bir sorumluluğu yerine getirebilmek için tercih edilen alternatif yol olarak işletilmiştir. Özetle bu kavrama yüklenen manalar sayesinde Midyat Yezidileri hem birlikte yaşadıkları diğer topluluklardan seçtikleri ailelere kirvelik sıfatını vererek onlara aynı aileden olma duygusunu yaşatmış hem de Yezidi toplumunda önemli bir yere sahip olan Yezidi bireyin Yezidi olan biriyle evlenmesini sağlamaya yönelik iç dinamiklerini korumaya çalışmışlardır.

Ayrıca geçmişte yaşanan olumsuzluklara rağmen aralarında kirvelik gibi bir bağ olmasa da Müslüman ile Yezidi ailelerin karşılıklı olarak birbirilerinin taziyelerine ve yemek davetlerine iştirak ettikleri, komşuluk münasebeti içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Genel olarak yaşadıkları coğrafyada, aynı dili konuşmaktan ötürü Kürtleri kendilerine daha yakın hissetseler de diğer topluluklar ile de iyi ilişkiler içerisinde oldukları anlaşılmıştır. Söz konusu durum, geçmişte yaşanan olayların geride bırakıldığının görülmesi açısından önemlidir.

Kaynakça

- Aslan, Mehmet Ali. *Tarihten Günümüze Yezidilik/Êzîdîlik ve Viranşehir Yezidiliği/Êzîdîliği*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2019.
- Aydemir, Vehbi. *Çok Kültürlü Kent Örneğinde Mardin: Sosyolojik Bir Değerlendirme*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2021.
- Bozan, Metin. *ŞEYH 'ADÎ BİN MÜSÂFİR -Hayatı, Menkıbevi Kişiliği ve Yezidi İnanıcındaki Yeri-*. İstanbul: Nûbihar, 2012.
- Bozan, Metin. "Şeyh 'Adî'siz Yezidilik: Yezidilerin 'Adî b. Musâfir Algısında Yaşanan Farklılaşmalar". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53/2 (2012), 23-41.
- Bozan, Metin. "Yezidiler'de Şeyh Adî b. Müsafir Algısı". *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu (14-16 Mayıs 2010)*. 877-888. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Bozkurt, Nebi. *İslamda İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. ed. İbrahim Kafi Dönmez. 4 Cilt. İstanbul : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), 2006.
- Cevheri, Ebû Nasr İsmail b Hammad. *es-Sihah tacü'l-luga ve sihahi'l-Arabîyye*. 6 Cilt. Beyrut : Dârü'l-İlmu'l-Melâyin, 1990.

- Deniz, Şeyma. *Sosyokültürel ve Dinî Boyutlarıyla Midyat Yezidileri*. Şırnak: Şırnak Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2023.
- Eryiğit Bader, Aynur. "Sünnet Olma ve Kadın Sünneti". *Eskiyeeni: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi* 37 (2018), 81-107.
- Fârâbî, Ebu Nasr Muallim-i Sani Muhammed b. Muhammed b. Tarhan Fârâbî. *el-Medinetü'l-fazıla*. çev. Nafiz Danışman. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Gündüz, Elif. *Tarihi Kentin Çevresel Kapasite Yöntemi İle Korunması Mardin Örneği*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011.
- Hasan İsmâil, Abdulkâdir Osmân. *el-Muhallemiyye*. Beyrut, 2004.
- Işık, Zehra. *Yezidilik Teolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008.
- İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed İbn Haldûn. *Mukaddime*, çev. Halil Kendir. İstanbul: Yeni Şafak Yayınları, 2004.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrerem b. Ali el-Ensârî. *Lisanü'l-Arab*. 15 Cilt. Kum: Edebi'l-Havza, 1405.
- İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrerem b. Ali el-Ensârî. *Lisanü'l-Arab*. 15 Cilt. Kum: Edebi'l-Havza, 1405.
- İbrahimoglu, Yunus. *Midyat-İdil Yezidiliği -Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla-*. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 2023.
- Kadıoğlu, Hakan Hadi vd. "Dinî ve Tıbbî Açından Sünnet". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2006), 1-16.
- Lescot, Roger. *Yezidiler : Din Tarih ve Toplumsal Hayat Cebel Sincar ve Suriye Yezidileri*. çev. Ayşe Meral. İstanbul: Avesta, 2014.
- Murtaza, Bedir. "Sünnet, Fitrat ve Temizlik: İslam'da Sünnet Olmanın Hükmüne İlişkin Bir Değerlendirme". *Tıbbi, Dini, Hukuki ve Etik Açından Bedene Yapılan Müdahaleler*. ed. Hakan Ertin. 248-260. İstanbul: İsar Yayınları, 2020.
- Nas, Fethi. *Türkiye'de Topluluklar Sosyolojisi: Midyat Örneği (Süryaniler, Yezidiler, Araplar ve Kürtler)*. Muğla: Muğla Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2003.
- Okçu, Davut. *Yezidilik ve Yezidiler*. Konya: Tablet Kitabevi, 2007.
- Öz, Yusuf. *Mardin Yezidileri, İnanç, Sosyal Hayat ve Coğrafi Dağılım*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2007.
- Rençber, Fevzi. *Hakk Muhammed Ali Aşkı -Adıyaman Alevileri-*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2014.
- Rençber, Fevzi. "Silopi'deki Medrese Âlimlerinin Bölgedeki Gayrimüslimlerle Münasebetleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Üç Ülkenin*

- Kavşağında: Uluslararası Silopi Sempozyumu, 26-28 Ekim 2018.* 503-517, 2018.
- Reşow, Xelil Cindi - Kreyenbreok, Philip G. *Tanrı ve Şeyh Adi Kusursuzdur -Yezidi Tarihinden Kutsal Şiirler ve Dinsel Anlatılar.* çev. İbrahim Bingöl. İstanbul: Avesta Yayınları, 2011.
- Sarıtoy, Süleyman. *Yezidilerde Dini İnanç, İbadet ve Sosyo-Kültürel Hayat.* Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2014.
- Sever, Erol. *Yezidilik ve Yezidilerin Kökeni.* İstanbul : Berfin Yayınları, 1993.
- Şimeysani, Hasan. *Medînetu Mardin mine'l-fethi'l-Arabi ila sene 1515/921h..* Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1987.
- Taşğın, Ahmet. "Geri Dönüş: Yezidilerde Ölüm". *Türk Dünyası Araştırmaları* 154 (2005), 195-204.
- Taşğın, Ahmet. *Yezidiler.* Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2005.
- Teymiyye, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b Abdülhalim İbn. *Mecmuu fetava : Kitâbü'l-fikh.* 35 Cilt. Riyad: Matabiü'r-Riyad, 1383.
- Tunç, Emrah. *Sivas'ta Sünnet Merasimleri ve Kirvelik Kurumu.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2012.
- Turan, Ahmet. "Yezîdilerin Toplumsal Yaşayışları". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1991), 67-89.
- Turan, Ahmet. "Yezidiliğin Aslı, Kurucusu ve Tarihçesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1989), 42-82.
- Türkdoğan, Orhan. "Türklerde Kirvelik ve Sünnet Geleneği". *Türk Kültür Araştırmaları Yılığ*ı III-VI (1969 1966), 197-213.
- Yalman, Seda. "Mardin / Midyat Bölgesindeki Ezidilerde İbadet ve Müzik (Sema Müziği Örneklerinin Analizi)". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/1 (2023), 277-288.
- Yıldırım, Erdal. "Tunceli Alevilerinde Sünnet ve Kirvelik Geleneği Uygulamaları". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2011), 83-99.
- Yılmaz, İbrahim. "Kültürel Zenginlik Bakımından Mardin". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/1 (2009), 51-70.
- "Sünnet". *AnaBritannica: Genel Kültür Ansiklopedisi.* C. 29. İstanbul: Ana Yayıncılık, 1994.

Ek 1: Katılımcı Listesi

- Katılımcı 1, Erkek, Yaş: 34
Katılımcı 2, Erkek, Yaş: 40
Katılımcı 3, Kadın, Yaş: 52
Katılımcı 4, Erkek, Yaş: 55
Katılımcı 5, Erkek, Yaş: 60
Katılımcı 6, Kadın, Yaş: 21
Katılımcı 7, Kadın, Yaş: 25
Katılımcı 8, Erkek, Yaş: 33
Katılımcı 9, Erkek, Yaş: 45
Katılımcı 10, Kadın, Yaş: 65
Katılımcı 11, Erkek, Yaş: 68
Katılımcı 12, Erkek, Yaş: 47
Katılımcı 13, Erkek, Yaş: 28
Katılımcı 14, Erkek, Yaş: 41
Katılımcı 15, Erkek, Yaş: 55
Katılımcı 16, Erkek, Yaş: 63
Katılımcı 17, Erkek, Yaş: 57
Katılımcı 18, Erkek, Yaş: 67
Katılımcı 19, Kadın, Yaş: 64
Katılımcı 20, Erkek, Yaş: 36
Katılımcı 21, Erkek, Yaş: 28
Katılımcı 22, Erkek, Yaş: 24
Katılımcı 23, Erkek, Yaş: 52

Ek 2: Grseller

Extended Summary

In every period of history, it has been frequently emphasized that human beings are social beings by nature and cannot survive alone, but it has also been pointed out that these relationships are not just homogeneous associations of people of the same ethnicity or belief. The fact that people from many different ethnic groups and beliefs have shared the same geography and lived together in the historical process supports this. The Anatolian geography, which hosts more than one ethnicity, is one of the rare regions with a rich cultural potential. One of the provinces that presents this cultural heritage and diversity of Anatolia in the same portrait is Mardin, which hosts different cultures with its various colors. Mardin geography, which has a deep-rooted historical adventure, has been the cradle of multiple civilizations and cultures throughout history. Mardin, which has been a gateway to Anatolia since the conquests of the first Islamic armies, has been one of the regions where groups of different ethnicities and beliefs can live together. Even today, different ethnic groups such as Kurds, Arabs, Syriacs, Assyrians, Turks, Armenians, Armenians, Qarajis, and Mithirbis, as well as religious beliefs such as Christianity, Islam, and Yazidism, live together in the Midyat district of Mardin. In Midyat district of Mardin, which is known to have an ancient history, Yazidis are one of the groups that maintain their lives together with other religious and ethnic communities. Although the Yazidis have a belief in tawhid, their beliefs about Melek Tavus and their habits, which are adopted as a religious belief centered on the tomb of Adî b. Mûsâfir (d. 557/1162), who is considered the founder of the Adawîyye sect, have been among the topics discussed by researchers. As a matter of fact, the fact that the Yazidis, who have been living in this geography for centuries, were known as "devil worshippers" in the society caused pressure and reaction from different communities. This situation has resulted in individual migrations since the 1960s and mass migrations after the 1980s. These migrations were mostly to European countries, mainly to Germany, Belgium, France and the Netherlands. In the interviews we conducted, when asked what the main reason for these migrations was, mainly the pressures experienced due to religious beliefs were mentioned.

The mass migrations that continued until the 2000s resulted in the emptying of many Yazidi villages. Yazidis, who migrated to European countries for about 40 years due to political, economic and religious beliefs, started to return to Turkey after 2000. Despite some of the negativities experienced in the past, the fact that the Yazidis, who are the subject of this study, live in the same region with Muslims and the social and economic relations that this has brought with

it are important in terms of showing that their interaction process with the Muslim society continues. From this point of view, our study focuses on the ongoing relations of Yazidis living in Midyat and its surroundings with Muslims and their nature. In this field research, which we have scrutinized in relation to the multiculturalism of Anatolia, the relations of Yazidis with Muslims in the context of coexistence culture in the Midyat district and villages of the city of Mardin, which is within the borders of the Southeastern Anatolia Region, have been evaluated through the "Circumcision Ceremony and Kirvelik" practices between the two groups. For this purpose, interview and participant observation techniques were the most preferred methods. Interviews were mainly conducted with participants aged between 20 and 70. Since the Yazidis of Midyat, who make it felt in many places that they have a very closed social structure, generally do not want to be interviewed, the number of participants was limited to 23 people. A total of 18 men and 5 women were interviewed from the Yazidis of Midyat, whose education levels vary. In addition, visuals of the interviews and observations are shared at the end of our study.

There is no age limit for circumcision among the Yazidis of Midyat, who have the same sensitivity as other Yazidis regarding the obligation of circumcision. After the time for the circumcision ceremony, which is accepted as an important religious obligation among the Yazidis of Midyat, is determined, the family chooses a family from a Muslim or Christian group that they find close to them and asks them to be their kirve family. Following the selection of the kirve family, the family of the child to be circumcised sends a notice to the family to be kirve and their relatives in the surrounding settlements, especially the people of the village where they reside. On the appointed day, all villagers, invited guests and the kirve family gather. The child to be circumcised is prepared and circumcision is carried out on the lap of the man who will be kirve, accompanied by the general prayers of the sheikh or pirin who is present at the time. After the circumcision process is over, a banquet is organized where various dishes are prepared according to the financial situation of the family and various games, especially halay, are played to the accompaniment of music. Afterwards, various gifts are presented to the circumcised child and the ceremony ends.

Circumcision, which is considered among the religious principles of the Yazidi community, has brought along the institution of kirvelik, which provides unity, solidarity and cooperation among families and has a functional connection with circumcision. Kirvelik, which was acquired with circumcision, is an important status among the Midyat Yazidi community. The person chosen as kirve can be a member of

the religious class or a well-meaning and trustworthy Muslim, Jew or Christian with whom they live in the same region. Because kirvelik is considered a religious office, it is believed that the two families are first-degree siblings. However, another point that should not be overlooked here is that kirvelik is not created solely out of the desire to help and support each other. What is particularly scrutinized here are the two other important functions of this institution besides the establishment of relationships that ensure unity between families. The first of these is the effort of the Yazidis, whose numbers are dwindling in the region they live in, to prevent their children from marrying someone from other religions. For instance, in order to prevent a Yazidi from marrying a non-Yezidi, they usually form kirvelik ties with neighboring families of other religions to prevent marriages. The kirvelik bond established through the circumcision ceremony among the Yazidis of Midyat has another important function other than preventing the Yazidis from marrying someone from other groups. According to the information obtained from the interviews, it is a religious obligation for the Yazidis of Midyat to bury a Yazidi in the place where he was born, and his family should not spare any sacrifice to ensure this. The Yazidis of Midyat, who have this awareness, have taken care to bury their dead in the villages where they once lived, even though they were forced to migrate from these lands where they were born. They tried to fulfill this obligation even when conditions in the region were at their worst and there were no Yazidis in Midyat. In the periods when all Yazidis in Midyat migrated, this practice was carried out through kirvelik, a relationship established through circumcision. Thus, funerals were sent to the Muslim or Assyrian kirve families living there and the dead were buried in the land where they were born. Therefore, it is understood that circumcision, which is believed to be sacred among Yazidis living in the Midyat region, and the institution of kirvelik, which it brought with it, have moved away from its context among Yazidis over time. The determining factor here is the connection between marriage, which is a result of living together, and death, which is inevitable for every living being, and religion. With the meanings attributed to religion, kirvelik has been used as a defense shield on the one hand and as an alternative to fulfill the ritual of burying the dead, which is considered one of the religious practices, on the other.